

УДК:
316.32
Примљено:
15. новембра 2007.
Прихваћено:
16. новембра 2007.
Прегледни
рад

ПОЛИТИЧКА РЕВИЈА
POLITICAL REVIEW
Година (XX) VII, vol=15
Бр. 1 / 2008.
стр. 321-326.

Дубравка Стајић

ИЗАЗОВИ И ПАРАДОКСИ ГЛОБАЛИЗАЦИЈЕ

Александра Мирковић, Петар Матић:

ИЗАЗОВИ И ПАРАДОКСИ ГЛОБАЛИЗАЦИЈЕ

Београд, Институт за политичке студије, 2007, стр. 162.

Глобализација је историјски феномен који представља предмет најширег интересовања јавности широм света, почев од обичних грађана који желе да схвате шта се догађа, потом политичара који настоје да остваре управљање променама и умање евентуалне штете својим државама, до теоретичара који настоје да открију суштину, узроке, носиоце и покретаче глобализације. Ниједна од великих светских конесија није заобишла феномен глобализације као небитан за њен статус и статус својих верника. Протекли, двадесети век био је период револуционарних премена у свим сферама друштва, како по дубини друштва (класе, структуре, друштвени слојеви), тако и ширином захвата ових промена. Три технолошке револуције, неколико десетина антиколонијалних и социјалистичких револуција оствариле су дубоке промене у целом свету. Промене које се дешавају крајем 20. и почетком 21. века су тако велике – а пре свега питање шта је суштина глобализације – и крећу се од покушаја дефинисања, до суштинског одређења да ли је ово спонтани процес сажимања светског друштва и стварања светске владе, или је силом наметнути процес чији су ефекти несагледиви, обухватајући смањивање производње, посебно смањивање производње хране, до сукоба глобалног политичког модела демократије са традиционалним културама и поимањем политике, које су често дуге више хиљада година. Број студија, чланака и расправа који се могу наћи на Интернету о глобализацији је огроман.

Овим феноменом баве се у монографији *Изазови и парадокси глобализације*, Александра Мировић и Петар Матић, млади сарадници Института за политичке студије у Београду. Књига садржи две расправе: „Глобализација: ризици и могућности“ (стр. 11-78) Александра Мировић и „Глобализација: модернизација и идентитет“ (стр. 79-162) Петра Матића. Иако на почетку научне каријере, ови млади људи показали су да умеју методолошки коректно и темељито да поставе проблем свог истраживања, да умеју да промишљају реалитет света у којем живе. Мултидисциплинарни приступ глобализацији се подразумева, јер се само таквим приступом сазнаје друга карактеристика глобализације, наведена у наслову књиге, а то су *парадокси*. Парадоксални карактер глобализације спознаје се већ у покушају да се она дефинише. Александра Мировић наоивид дефиниције присталица, критичара и оних теоретичара који себе сматрају вредносно неутралним, што је у теоријском дискурсу готово немогуће. Из њених исцрпних навода гледишта низа аутора, види се да се феноменом глобализације сви баве, али не постоји јединствено становиште о историјском настанку овог феномена – да ли се под тим појмом подразумева процес нестанка класичног империјализма, или крај Другог светског рата, или цео двадесети век. Промена категоријалног апарата у друштвеним наукама унела је додатне проблеме у разумевању и комуникацију међу научницима. Тако се долази до следећег парадокса: никада није постојала већа комуникација међу људима из различитих друштава, а разум и толеранција у расправама о неком друштвеном феномену су на ниском нивоу. Александра Мировић истиче *двострукост и амбивалентност* овог појма, који обухвата како „смањивање света“, тако и пружање отпора глобализацији у различитим идеолошким облицима, кроз јачање етноцентризма, национализма и верског фундаментализма. Она сматра да је процес глобализације немогуће избећи и да политички и економски лидери могу само да *трагају за оптималним решењима прилагођавања* својих друштава. Притом не оспорава тешкоће у прихватању губитка класичног државног суверенитета, из којег се изводе правни, економски и политички систем као оквири и гаранције идентитета народа и појединца. За Александру Мировић глобализација је процес „великог отварања“, у коме је добитник крупни међународни капитал, док су губитници мали народи, сиромашни слојеви становништва, мали предузетници.

Овде се може поставити једно суштинско питање: да ли је глобализација нужност, да ли је она и *законитост развоја света* у правцу неолиберализма, и зашто су потребни тако бројни стручњаци кји путем јавних медија убеђују грађане широм света да је она нужност. Уколико је нека чињеница законита и очигледна, она не тражи додатна убеђивања. Уколико је глобализација само фаза једног дужег и сложеније процеса, да ли се дурштвене науке баве законитостима друштва, односно да ли су оне и даље способне да у одређеној мери *предвиде* тај развој, или су само на разини пукe дескрипције? Ово питање аутори књиге *Изазови и парадокси глобализације* нису експлицитно отворили, али се оно намеће као логична последица разматрања претходних питања.

За оба истраживача је заједничка свест да не постоје адекватни поллитички и економски инструменти који почетком 21. века могу у пракси да буду примењени као одговор на изазове глобализације. Следеће питање које се нужно намеће, а аутори га нису отворили, је питање да ли је глобализација – упркос Фукујаминим тврдњама о „крају историје“ – велики историјски-идеолшки пројекат, који укључује смањивање или полагањо одумирање сиромашних и малих етничких група. Дилеме о политичком карактеру глобализације су реалне, јер она садржи како демократске тако и недемократске идеје и потенцијале, а глобализација медија као креатора јавног мњења смао је један од инструмената насилног стварања вредносног система и слике света као грађана практично свих земаља.

Петар Матић се определио да истражује однос глобализације и различитих облика идентитета, као однос општег и паратикуларног. Ово је врло важно и значајно питање за разумевање глобализације. парадокс глобализације, по овом аутору, је и демократија без слободе, схваћене у смислу слободног избора државног и политичког уређења од стране било ког друштва. Ови противуречни процеси изазвали су јачање национализма и клериклизма, доводећи у питање утицај секуларне државе. Питање односа глобализације спрам модернизације националног идентитета Петар матић је отворио као критику прихватања неупитног обрасца неолибералне демократије: „Процес глобализације у униполарном свету доводи до ширења тзв. универзалних образаца и стандарда створених у водећим либералним државама суперсиле, то ширење либералних образаца на земље са друкчијом културном основом неминовно доводи и до постепених модификација различитих видова приморди-

јалног политичког идентитета. Уопштено, тај процес се означаје као модернизација традиционаних форми националног идентитета и то често као неупитно фаворизовање и афирмација либералног обрасца, што би требало да оправда и неке видове отвореног или прикривеног наметања либералних вредности, почев од економије, па до образовања, науке и културе, као наводно супериорних, савременијих, ефикаснијих и адекватнијих модерној ери глобализације, од затечених форми националне идентификације“ (стр.148). Матић прихвата економске и развојне успехе неолибералне привреде, али доводи у питање њен учинак на друштвене односе, како унутар друштва тако и на планетарном нивоу: „Кад је реч о либералним формама социјалне и националне идентификације, неоспорно је да оне у знатној мери позитивно доприносе убрзавању развојне динамике друштва, предузимљивости, мотивацијама и одговорности приватних власника, компетитивности, практичним иновацијама и производњи ефикасности. Све те предности либералног обрасца идентификације који фаворизује приватизацију, дерегулацију и убрзано развијање материјалних потенцијала друштва значе, у суштини, подстицање цивилизацијских, материјалних и интересних потенцијала друштва, али с друге стране занемарују однос значајних проблема квалитета друштвених односа који у том развоју настају, културне темеље демократије и људске слободе, као и однос друштва и човечанства према природи“ (стр.149). Аутор се пита „да ли је материјални развој... пут до стварања бољих и демократскијих друштвених система“ (стр.150). Матић се позива на ауторе који пропитују сукоб између економско-технолошког развоја и друштвених вредности цивилизација евроазијског региона. Овде би требало исправити само једну тврдњу, која се односи на чињенице савремене историје, што период после 1989. године већ јесте. Наиме, тврдња да је транзиција у Србији могла бити боље осмишљена, спроведена путем (примарне) ваучерске приватизације по узору на словеначки и чешки модел, на жалост, не одговара реалним чињеницама. Деведесетих година земље тзв. „Вишеградске групе“, односно бивши делови Аустро-Угарске монархије, добиле су директне инвестиције, које су им олакшале проблеме (пад националног бруто – производа, огромна незапосленост и пад животног стандарда). *Оне су биле изабране да добију стране инвестиције*, што са Србијом и још неким бившим југословенским републикама није био случај. Ова чињеница мора бити тачно интерпретирана у контексту глобализацијских промена, јер ће нове генерације које

не памте тај период, имати погрешну слику о могућности избора модела транзиције, која уз мале промене и одступања, није постојала.

Књига младих истраживача Александре Мирковић и Петра Матића Изазови и парадокси глобализације је пример отварања правих питања савремених друштава и на методолошки доследан начин. Она садржи и довољно разумевање праксе, мада се у том разумевању на неким местима уочава извесна идеализација развијених западних друштава, коју видимо као резултат претходно наведене реалне ситуације у Србији: читаве генерације младих људи одрастале су у Србији без могућности да кроз путовања контактирају непосредно са другим друштвима и културама, што доводи до реалне слике и себе као индивидуе и политичке културе свог народа. Било би корисно да наши аутори расправљају са својим колегама из Европске Уније о изазовима и парадоксима глобализације.